

Йордан Баев

**АМЕРИКАНСКОТО РАЗУЗНАВАНЕ
И БЪЛГАРИЯ
(1941–1991)**

София, 2021

РЕЦЕНЗЕНТИ

проф. д-р Никола Аврейски
проф. дн Стефан Симеонов
проф. д-р Евгения Калинова

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Йордан Баев, автор, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0878-8

ЙОРДАН БАЕВ

**АМЕРИКАНСКОТО
РАЗУЗНАВАНЕ
И БЪЛГАРИЯ**

(1941–1991)

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	9
Извори и историография	9
Разузнавателната общност в САЩ – история и еволюция	16
 Първа глава (1941–1949)	33
Чужди разузнавания в България по време на Втората световна война	33
Американското разузнаване на Балканите и в България през Втората световна война	53
Тайни операции на американското разузнаване в Европа в първите следвоенни години	74
Американското разузнаване в България (1945–1949)	84
 Втора глава (1950–1959)	99
ЦРУ и Съветският блок	100
Първата тайна операция на ЦРУ в България	121
Българските тайни служби срещу американския шпионаж	132
Към възстановяване на дипломатическите отношения	140

Трета глава (1960–1969)	147
Първата резидентура на ЦРУ в България	147
Случаят „Асен Георгиев“	159
Заговорът срещу Тодор Живков	168
Въоръжената интервенция в Чехословакия	177
 Четвърта глава (1970–1980)	 189
В годините на Хелзинкия процес	189
Оценки за дейността на американското разузнаване във Варшавския пакт	199
Разведряването и проблемът за човешките права	213
Радио „Свободна Европа“, „българският чадър“ и ЦРУ	221
 Пета глава (1981–1991)	 239
Администрацията на Роналд Рейгън и политиката към Съветския блок	239
„Българската следа“:	
покушения, държавен тероризъм, оръжеен и наркотрафик	252
В периода на гласност и преустройство	272
Американското разузнаване и началото на прехода в България	287
 Заклучение	 299
 Съкращения	 305
Документални източници	313
Илюстрации	319
За автора	365

Първата тайна операция на ЦРУ в България

ОПЕРАТИВНИТЕ ДЕЙСТВИЯ СРЕЩУ България (проект QKSTAIR)⁴⁸ са предложени от източноевропейския отдел на ОРС през февруари 1950 г. След съгласуване с Държавния департамент (Джордж Кенън и Робърт Джойс) и с Обединения комитет на началник-щабовете и последвало обсъждане в ръководството на ЦРУ, на 24 април 1950 г. директорът на ОРС Франк Уизнър утвърждава окончателния „Оперативен план за България“. В ежемесечните отчети по изпълнение на тайната операция в следващите пет години се открояват четири основни направления – политическа, паравоенна, психологическа и икономическа война. През ноември 1951 г. проектът QK STAIR получава ново кодово название – BGCONVOY. В ръководството на тайната операция могат да бъдат разграничени два етапа. В първия етап, до лятото на 1953 г., се обръща основно внимание на паравоенните форми на борба, а след това – предимно на психологическите средства за борба срещу режима в България.

В оперативния план са формулирани четири „линии на действия“: А. Подкрепа на представения година преди това план от д-р Г. М. Димитров (с кодово название в първите материали на ОРС *Robert S. Glants*) за „Организиране на антикомунистическо съпротивително движение в България“; В. Подготовка и осъществяване на координирана психологическа (PW) програма срещу България с установяване на тайна радиостанция и прехвърляне на печатни материали; С. Създаване на независима нелегална мрежа на ОРС в България (различна от организацията на *Робърт Гланц*); D. Мероприятия за икономическа война. Впоследствие икономическите мероприятия отпадат поради липса на подходящи условия за реализиране.

Въпросът за началото на тайната операция срещу България е тясно свързан с решението на Държавния департамент за скъсване на двустранните отношения през февруари 1950 г. в отговор на обявяването на американския пълномощен министър в София Доналд Хийт за персона нон грата по време на скалъпения „шпионски“ процес срещу Трайчо Костов през декември предходната година. Подобно на започналата през юни 1949 г. операция срещу Албания BGFIEND и стартиралата през май 1951 г. операция срещу Румъния QK BROIL, проектът QK STAIR се ръководи от Джеймс Макаргър (кодово име Феликс), под наблюдението на Франк Линдзи във Вашингтон (контролиращият първата операция в Албания Кармел Офи след персонални обвинения от страна на сенатора Джоузеф Маккарти е преместен през май 1950 г. в друга структура на ОРС). В края на 1950 г. в Атина е изпратена, в подкрепа на тези операции, група за психологически действия (APPLE team), която е под контрола на ръководите-

⁴⁸ NARA, RG 263, Entry ZZ-19, Box 26 – BGCONVOY, File 0001–0048 (Declassified 18 May 2013).

ля на бюрото на ЦРУ в Рим Майкъл Бърки. Общият състав на ангажираните в тайната операция срещу България служители, консултанти и агенти през финансовата 1950–1951 г. е 55 души, повечето от които са с едногодишен договор. Първоначално към този щат са предвидени и екипи от 30 български емигранти, които предстои да бъдат обучени за нелегално прехвърляне в страната. Данните за финансовите средства на QK STAIR все още не са достъпни в новоразкритите документи, но по аналогия може да се сравнят с бюджета на QK BROIL срещу Румъния, където за издръжката на 91 души персонал за една година са били предвидени 810 000 долара. Близо 800 000 долара са и средствата, използвани за възнаграждения в първата година на реализацията на операцията срещу Албания.

Още от самото начало основната целева група за ЦРУ и Държавния департамент на САЩ сред българската политическа емиграция е Българският национален комитет, оглавяван от д-р Г. М. Димитров, с преобладаваща членска маса от БЗНС. Контактите на Франк Уизнър и други ветерани от OSS с д-р Димитров и други членове на Изпълнителния комитет на БНК (Димитър Мацанкиев) са още от годините на войната, а БНК е избраният български партньор на Комитета „Свободна Европа“ в Ню Йорк. Поради това съвършено закономерно на БНК и неговия председател е отредена главната роля в политическото направление на операцията срещу комунистическия режим в България. Един оперативен офицер от ОРС, включен в ръководния екип на проекта QK STAIR, е определен да поддържа конфиденциална връзка с Г. М. Димитров във Вашингтон и Ню Йорк, а заместник-ръководителят на операцията срещу България в бюрото на ЦРУ в Атина, в сътрудничество с бюрата във Франкфурт, Париж, Рим, Виена и Истанбул, осъществява контактите с представителите на д-р Димитров в Западна Европа (Ценко Барев и Слави Нейков) и в Турция (Стратия Скерлев).

По-малко от година след началото на операцията обаче възникват определени разногласия с председателя на БНК по основните направления на „българския проект“ на ОРС. Повече от две години продължават усилията на ЦРУ, Държавния департамент и NSCFE да убедят д-р Г. М. Димитров в необходимостта от реорганизация на БНК и разширяване състава на ръководството с цел обединяване на българската политическа емиграция и постигане на по-голяма представителност и участие на различни политически групи. Още в месечния доклад относно изпълнението на QK STAIR за април 1951 г. се посочва, че Г. М. Димитров „се опитва да играе с едни лица срещу други, за да осигури едноличното си ръководство“ в БНК. През октомври 1951 г. ръководещият офицер от ОРС записва: „Направен бе опит за разширяване на БНК, за да се преодолее критиката, че това е „еднолично представление“ (one man show) и да се обединят антикомунистическите елементи в българската емиграция. Отношенията между БНК и неговата ключова фигура д-р Г. Димитров продължават да са незадоволителни“.

телни.“ През декември 1951 г. се съобщава за оказан натиск върху д-р Димитров, за да „подобри отношенията си с NCFE, които остават обтегнати“, а през февруари 1952 г. представителят на ОРС в Гърция провежда няколко срещи в Западна Германия с лидера на БЗНС с цел да го убеди да промени „диктаторското си поведение“ спрямо останалите емигрантски групи.

След обсъждане в ръководството на ЦРУ на предложения от Източноевропейския отдел на Държавния департамент „План за реорганизация на БНК“, през април 1952 г. Г. М. Димитров е уведомен от NCFE за основните параметри на този план. Според месечния доклад в ОРС Димитров твърдо се противопоставил на предложения план и заплашил с оттеглянето си от БНК. В документа от април се посочва: „Представителят на BGCONVOY проведе няколко разговора с д-р Димитров в опит да го убеди да подкрепи предложението на NCFE и че ще загуби много със своето оттегляне.“ В крайна сметка година по-късно, в дискусия между представители на ЦРУ и NCFE е решено „да се прекратят опитите за реорганизация на БНК, а вместо това се направи опит за организиране на група от млади емигранти, които да служат на американските интереси. Ако такава група се окаже жизнеспособна и придобие престиж, тя може да бъде трансформирана в нов Съвет или Комитет“. Въпреки че българската редакция на радио „Свободна Европа“ се наблюдава от другия проект на ЦРУ TPTONIC и не е в ползването на BGCONVOY, в отделни анализи се споменава, че д-р Димитров имал силно критично отношение към радиопредаванията и настоявал българската редакция във Вашингтон и Мюнхен да се „подсили“ с негови хора.

Другата основна задача, договорена с председателя на БНК в началото на операцията, е за създаване на „нелегална мрежа“ в България чрез използване на установените контакти и канали за връзка с привържениците на опозиционния БЗНС вътре в страната. Тази част от операцията получава названието *Dimitrov Test Case*, тъй като нейна основна цел е да провери на практика твърденията на Г. М. Димитров за наличие на широка подкрепа и организирано антикомунистическо съпротивително движение в България. До края на 1951 г. обещанията на лидера на БЗНС в това отношение нямат никакви конкретни измерения. През февруари 1952 г. е подписано писмено споразумение между него и ОРС за осъществяване на предвидената „тестова“ операция. В оценката на ръководния офицер от BGCONVOY във Вашингтон се отбелязва: „Неуспехът на д-р Димитров да осигури необходимата финансова подкрепа от NCFE улесни работата на ОРС по подписването на споразумението за тестовата операция.“ В същото време е направена забележката: „Всяка операция, която включва Г. М. Димитров и неговата организация, ще изисква бдителен надзор.“ През есента на 1952 г. възникват нови препятствия при подготовката на операцията. От една страна, д-р Димитров отказва да предостави по-конкретна информация за своите не-

легални контакти в България, а от друга страна, гръцките власти категорично отказват сътрудничество с представителите на БЗНС в Атина. През март 1953 г. оперативното ръководство на BGCONVOY отхвърля текста на писмо на Г. М. Димитров до представителите му в Европа, тъй като в него се съдържали инструкции самостоятелно да определят своето участие в операцията. В отчета за март е записано: „Изглежда, ЦРУ ще спре подготовката на тестовата операция, тъй като Димитров продължава да настоява за пряко участие в нея.“ През април 1953 г. окончателно е решено: „Преговорите между Г. М. Димитров и ЦРУ са прекратени, тъй като д-р Димитров настоява да запази оперативен контрол над агентите. Всяка операция в страната с агенти под контрола на Димитров няма да бъде нито работеща, нито сигурна от гледна точка на ЦРУ.“

Паралелно със сътрудничеството с Българския национален комитет, в рамките на операция BGCONVOY се осъществяват контакти и с други антикомунистически емигрантски организации. През декември 1952 г. в писмо до номинирания за директор на ЦРУ при следващата републиканска администрация Алън Дълес лидерът на ВМРО Иван Михайлов предлага услугите на своята организация за използване на техни съмишленици за нелегално прехвърляне в България. В ново писмо от януари 1953 г. Ванче Михайлов настоява за лична среща с Дълес. В интерес на операцията BGCONVOY е решено ръководещият оперативен офицер от секция SE/2 във Вашингтон и представителят на ЦРУ в Рим Джоузеф Лийб да се срещнат с Михайлов. В отчета за месец март 1953 г. се посочва: „Срещите разкриха, че... ако Михайлов реши да участва в бъдеще в тайни операции в България, поставените от него искания биха влезли в конфликт с целите на ЦРУ по същия начин, каквито са сегашните ни проблеми с д-р Димитров. Каналът за бъдещи преговори обаче ще остане открит.“

Поради категоричната съпротива от страна на Г. М. Димитров организацията на бившите легионери Български национален фронт не е официално финансирана от NSCFE и Държавния департамент, но конфиденциалните срещи на представители на ЦРУ с лидера на БНФ Иван Дочев не са прекратени и след неговото пристигане в Торонто през 1951 г. През октомври 1951 г. от името на ръководството на БНФ е изпратено послание до върховния главнокомандващ войските на НАТО ген. Дуайт Айзенхауер и началник-щаба на ШЕЙП ген. Алфред Груентър с предложение доброволци на БНФ да бъдат обучавани в американски военни бази в Гърция и Турция за нелегално прехвърляне в България с цел при „внезапно нападение“ от страна на армиите от Съветския блок да подпомогнат „дезорганизирането на българската армия“. Тъй като за българските националисти било недопустимо да бъдат приемани за чужди агенти, в предложението се настоява военното обучение да се провежда под лозунга за „обединена защита на Европа“. В края на посланието се декларира: „За разлика от други емигрантски организации, БНФ е доказал, че

няма да сътрудничи с комунистите, и затова е най-подготвен за антикомунистически действия... Гарантираме, че ще се подчиним на командването на ген. Айзенхауер и ген. Груентър.“⁴⁹

През 1952–1953 г. в централата на ЦРУ във Вашингтон са получени редица съобщения за дейността и изказванията на Иван Дочев и извадки от негова кореспонденция със съмишленици на БНФ в Гърция, Западна Германия, Канада, САЩ и Австралия. През лятото на 1954 г. е решено от бюджета на BGCONVOY да се отпусне известна сума за издаване на неговия вестник „Народен глас“.

Паравоенното направление в операцията BGCONVOY се свежда до подбора и военната подготовка на доброволци за формиране на национална рота под американско командване и за нелегално изпращане за диверсионно-поддривни и разузнавателни мисии в България. Първоначално двете задачи са тясно свързани и изцяло се контролират от ОРС. Досегашните публикации за Българската национална доброволческа рота №4093⁵⁰ се основават предимно на спомени на участници в ротата (Сава Севов, Желязко Ангелов) и учудващо не са били потърсени автентични документални свидетелства от американските архиви. Създаването на българската рота е пряко обвързано с целите на тайната операция QK STAIR/BGCONVOY на ОРС, а началото на нейното формиране през юли 1951 г. е обосновано с приемането от Конгреса на САЩ на поправката „Керстен“ предния месец. В месечния отчет за операцията от август 1951 г. се цитира доклад от ръководителя на специалните операции на ЦРУ за Европа, че се търси постоянно място за лагер на бъдещата Българска охранителна рота (Bulgarian Guard Company – BGC), която по споразумение с EUCOM щяла да се командва от армейски офицер. В отчета за септември се съобщава, че е договорено с д-р Г. М. Димитров подборът на кандидатите да започне сред неговите привърженици в Гърция и Италия. Определено е мястото на дислокация в Цайлсхайм, близо до Франкфурт, като се предвижда ядрото на ротата да бъде формирано през ноември с. г. От самото начало е поставена по-важната задача – от одобрените кандидати за Българската рота да се проучат и подберат най-подходящите бойци за последващо специално разузнавателно обучение и подготовка за прехвърляне в подривно-диверсионни групи на територията на България. На 8 септември 1951 г. са изпратени първите подбрани български агенти в тайната тренировъчна база на ЦРУ в Графенвюр (кодово название HBBASIS), където вече се обучават албански агенти за операция BGFIEND. По това време започва формирането и на Албанската трудова рота №4000 в Герсхайм до Франкфурт (с кодово название на ЦРУ JBPARTSON).

⁴⁹ NARA, RG 263, Entry ZZ-18, Box 25 – Ivan Dochev Files, Vol. 1, File 0097 – The Diver Plan.

⁵⁰ Loboshka, Bilyana. “Bulgarian Volunteer Company in NATO”, in: *Bulgaria for NATO*, Eds. Ognyan Minchev et al, Sofia: IRIS, 2002, p. 373–378.

Първоначалните разчети са ротата да бъде попълнена до 250 души до февруари 1952 г. В работния дневник на директора на ЦРУ е записано на 2 ноември 1951 г., че вече са били прехвърлени в Западна Германия 50 одобрени български доброволци и се очаква до 15 ноември ВГС да достигне 100 души. На 15 ноември ген. Уолтър Бедел Смит е допълнил в своите записки: „Ротата е източник на ЦРУ за български агентурни екипи. На място са инструктирани да не отхвърлят квалифицирани кандидати, които могат успешно да преминат нелегално границата.“ Същевременно група от 40 български емигранти, които са се опитали да преминат от Франция, за да се включат в ротата, са били върнати обратно във Франция. В коментар по този случай се посочва, че вероятно тази група е била насърчена от Ценко Барев да замине за ФРГ, за да се осигури доминиращото положение на привържениците на БЗНС в българската рота. Към края на ноември вече са подбрани 170 доброволци, но впоследствие част от тях са отхвърлени като неподходящи за обучение. Окончателно е определен съставът на Българската охранителна рота – 200 души. От ноември започва и интензивно политическо, военно и паравоенно обучение на наличния състав. В процеса на формиране на ротата са отчетени някои проблеми, основният от които е „войнстващата позиция“ на привържениците на Г. М. Димитров, които са преобладаващо мнозинство, спрямо представители на други политически групи (един от ключовите спорове е по дилемата републиканци – монархисти). Това принудило командващия американски офицер да заповяда прекратяване на всякакви политически прояви в района на казармите. През април 1952 г. вече се отчита изграждане на по-хомогенна група, която проявява „ентусиазъм към изпълнение на задачите и интерес към дадените инструкции“ и вече не се отдава на „политически интриги“. Интересна е секретната информация от бюрото на ЦРУ в Атина през август 1952 г., че са вербували двама души, „които ще влязат в ВГС като американски информатори с надеждата, че ще получим повече детайли за вътрешната ситуация в ротата“.

През октомври 1952 г. са завършени преговорите между ЦРУ и EUCOM (преименувано в USAREUR) за окончателно прехвърляне на българската рота на подчинение на командването на американската армия в Европа. В отчета за операция BGCONVOY за същия месец има кратък коментар: „Все още няма решение дали ЦРУ ще продължи да има право да прониква и прави подбор в ротата за тайната операция.“ По-късно, през февруари 1953 г. в споразумението между командването на американската армия в Европа и ЦРУ е направено ново допълнение в контекста на директивата на президента Айзенхауер от 14 февруари – „ВГС ще бъде под армейски контрол до получаване на по-определена информация за създаването на Voluntary Freedom Corps“. През ноември 1952 г. от USAREUR изпращат за американски командващ офицер пехотен младши лейтенант с познания по български език, който през 1953 г. е сменен с капитан

Уилям Хеткук. По това време ротата е с ново название – Българска трудова рота (Bulgarian Labor Service Company), първоначално в състава на Labor Service Center No. 6950 в Нисау, а от октомври 1953 до края на съществуването си през юни 1964 г. е дислоцирана в Гермерсхайм.

Много по-неизвестна е най-секретната част от операцията на ЦРУ срещу България с изпращане на нелегални екипи от обучени агенти в страната. Част от тези агенти се подбират измежду доброволците за Българската охранителна рота в Западна Германия или се препоръчват от организацията на д-р Г. М. Димитров. Други са подбирани от представителите на ОРС и ОСО в Атина и Истанбул, най-вече от емигрантските лагери в Лаврион и Сирос. Както се вижда от отчетите на ОРС за операция BGCONVOY и от други новоразкрити документи на ЦРУ, подготовката и изпращането на агенти в България в редица случаи се осъществява в сътрудничество с британските и френските тайни служби (SIS и SDECE) и с пълното съдействие на гръцките и турските власти. От работния дневник на директора на ЦРУ става ясно също, че през октомври – декември 1951 г. ЦРУ организира в тясно сътрудничество с нидерландското разузнаване изпращане на екипи от агенти в Румъния и България. Съвместно с италианското разузнаване са определени 50 агенти, които да бъдат внедрени в екипажите на търговски кораби за разузнавателни мисии в Черноморския регион. След първоначално обучение на вербуваните агенти в тренировъчни бази на ЦРУ в Западна Германия тяхното окончателно специално обучение се осъществява в тайни бази близо до Атина и Истанбул. При подбора на агентите се използват и кадрови офицери, бивши легионери или звенари. Например в донесение от българската легация в Париж от март 1951 г. се съобщава за среща във френската столица на ген. Дамян Велчев с бившия член на СБНЛ и командир на горянска чета полковник Иван Гологанов с цел вербуване на доброволци за бъдещата българска рота, някои от които да бъдат подготвени за нелегално прехвърляне в България.⁵¹ На 5 декември 1951 г. директорът на ЦРУ ген. Бедел Смит записва в своите работни записки: „Съвместно с френското разузнаване са вербувани за обучение във Франция два-три екипа от български агенти за операции в България... Помощникът на българския генерал Дамян Велчев (става дума за Любен Тодоров) ще действа като основен агент по проекта.“⁵²

Нелегалното прехвърляне на агенти със самолети или през сухопътната граница от Гърция и Турция в периода 1950–1953 г. е с променлив успех. В периода 16–28 май 1951 г. общо 17 агенти са прехвърлени на българска територия, 15 от които обучени в база на ЦРУ в Западна Германия, а други двама в Гърция. От

⁵¹ Василева, Бойка. *Българската политическа емиграция*, с. 92.

⁵² CIA FOIA CREST: HR70–14, Security Information, Director's Log (1951) – Declassified 18 April 2012.

тях 10 успяват да се завърнат в Гърция. Сред поставените им задачи са установяване контакти със съпротивителни групи в страната, разпространяване на пропагандни материали и намиране на подходящи места в планините за спускане с парашути на нови агенти и товари с въоръжение и екипировка. През юли в района на Дупница е прехвърлен нов екип от четирима души, а в района на Хасково друг екип от трима души, които успяват през август да се завърнат обратно. По това време са водени преговори с турския ГЩ за обучение на български агенти на ОРС в център за разпити на турската армия край Истанбул.

През ноември 1951 г. в месечния отчет за операцията се посочва, че обучението на подготвяните за прехвърляне агенти е „разширено“, като освен тактика и техника за паравоенни действия се засилва обучението за чисто разузнавателни задачи и поддържане на радиовръзка. През зимата и пролетта на 1952 г. продължава интензивното обучение в бази на ЦРУ в Западна Германия и Гърция. Екип от четирима души, прехвърлен през юни 1952 г., успява да организира канал и тайна квартира в Пазарджишко и „осъществява контакт с потенциални местни агенти“, след което се завръща в Гърция в края на юли. На 8 октомври 1952 г. е прехвърлен още един екип от трима души, който се завръща в Гърция на 28 октомври, без обаче да е постигнал поставените му задачи. Прехвърленият през май 1953 г. с помощта на турската разузнавателна служба МАН екип се завръща само след два дни след неуспешна мисия – „нито една от целите не бе постигната поради отказ на техните контакти да сътрудничат“, записва в отчета за май ръководителят на операция BGCONVOY. При подготовката на българските агенти някои от тях са отстранени поради „непригодност“ и им е осигурено да емигрират в Западна Германия и Южна Америка. За десет агенти, за които след първоначално обучение в базата на ЦРУ в Графенвюр е преценено през януари 1952 г., че не стават за нелегално прехвърляне в България, е записано: „Вероятно тези десет агенти ще бъдат върнати в българската рота като подофицери.“

През май – юни 1953 г. е осъществена сериозна реорганизация в ръководството на операция BGCONVOY, като постепенно е преустановено нелегалното прехвърляне на агенти през границата и основните цели са ограничени до водене на психологическа война (PW). Вероятно в някаква степен това е повлияно от промяната в курса на Кремъл след смъртта на Сталин, а впоследствие и от началните сондажи на правителството в София за възстановяване на двустранните отношения с Гърция и Съединените щати. Народните вълнения и бунтове в Източна Германия и Чехословакия през май – юни 1953 г. също дават основание за засилване на пропагандната война чрез радиопропаганда и прехвърляне по въздуха на позиви, брошури и други печатни материали. Наред с предаванията на радио „Свободна Европа“, които се координират чрез NCFE, важно значение по линия на операция BGCONVOY изиграват излъчванията на „сива“ и „черна“

пропаганда (както са квалифицирани в документите на операцията) чрез нелегалната радиостанция „Горянин“⁵³.

Екипът на радио „Горянин“ е подчинен на секцията за психологическа война към бюрото на ЦРУ в Атина, но водещите инструкции и директивни указания идват от Вашингтон. Техническите инсталации са разположени в предградията Кифисия на около 20 км от центъра на Атина. Общо за психологическите операции по проекта BGCONVOY отговаря екип от около десет души, но за предаванията на радио „Горянин“ отговаря един оперативен офицер от ОРС, един консултант на едногодишен договор и трима български емигранти. Според инструкциите от Вашингтон от юли – август 1951 г., екипът в Атина следва да разшири обхвата на събираната информация от България чрез новопристигналите емигранти, за да се създаде впечатление, че радиостанцията предава от вътрешността на страната. Същевременно са взети предпазни мерки, за да се избегне разкриването на прекия контрол от страна на ЦРУ. Тази задача очевидно не е постигната, тъй като през октомври 1951 г. се получават сведения от френската и италианската дипломатическа мисия в София, че в българската столица „знаят, че местоположението на радио „Горянин“ е близо до Атина и се контролира от американското разузнаване“. Това създава напрежение сред персонала и опасения от проникване на агенти на българските тайни служби.⁵⁴ Водещият редактор и говорител на радио „Горянин“ е разследван и затворен в гръцки затвор по подозрения, че е „двоен агент“. По-късно се установява, че е предоставял информация на френските разузнавателни служби. През август 1952 г. шестима български емигранти от екипа, обслужващ радиостанцията, имат в нарушение на конспирацията „нерегламентирани контакти“ с други емигранти в Атина, поради което е предложено да бъдат освободени и експулсирани в Южна Америка.

Въпреки първоначалните трудности и неизпълнение на една от основните задачи – „установяване на контакти със съпротивителното движение в България“, в отчета за януари 1952 г. се отбелязва, че предаванията на радиостанцията са успели да дадат „надежда и кураж“ на българския народ, да предизвикат „гняв и негодувание към комунистическия режим“, да „посеят недоверие и страх сред комунистите“ и да създадат психологически условия за сътрудничество със съпротивителните сили в случай на война или революция. В указанията от декември 1952 г. се изисква предаванията да се обърнат към селското население в страна-

⁵³ За нелегалната радиостанция „Горянин“ вж. най-новата книга на бившия директор по сигурността в централата на RFE в Мюнхен Ричард Къмингс – Cummings, Richard. *Cold War Frequencies. CIA Clandestine Radio Broadcasting to the Soviet Union and Eastern Europe*, Jefferson, NC: McFarland, 2021.

⁵⁴ В действителност архивите на Държавна сигурност показват, че до 1954 г. основната разузнавателна информация за радио „Горянин“ е придобита чрез техническо прихващане (SIGINT), а не чрез агентурно проникване (HUMINT).

та, а в директивите от януари 1953 г. – за подобряване на емисиите да се наблегне на „българското историческо наследство“ и тезата, че „българите са роби на съветския колониализъм“. В инструкциите от юли се иска да се отправят апели „селяните да се противопоставят на колективизацията и да саботират продукцията, а интелигенцията да се съпротивява срещу комунистическия контрол“. По-късно, през ноември 1953 г. са формулирани главните тези на психологическата пропаганда в предаванията на радиостанцията – срещу лошото управление и корупцията на режима, „окуражаване на пасивната съпротива“ и противопоставяне на „съветизацията на България“.

През лятото на 1953 г. във връзка с новата линия за приоритет на психологическите операции се осъществява поредната реорганизация на радиостанцията, като нейното название е променено на „Гласът на съпротивата в България“ и се препоръчва многократно да се повтарят 15-минутните информационно-коментарни предавания, за да се преодолее ефектът от масираното заглушаване на емисиите от страна на българските тайни служби. Практикува се и друг подход за подсилване пропагандното значение на представените новини. Например коментарът от 9 март 1953 г. за предстоящо сваляне на комунистическия ръководител Вълко Червенков след смъртта на Сталин е препечатано като новина в контролирания от ЦРУ вестник *Berliner Telegraf*, а след това цитирано в предавания на радио „Свободна Европа“ и „Гласът на Америка“.

Друго важно средство за психологическа война в рамките на операция BGCONVOY е разпространяването по въздуха на печатни позиви, листовки и брошури. Първоначално през 1950–1951 г. това става със самолети, но предвид съществуващите рискове, от края на 1951 г. разпространяването на печатната пропаганда се осъществява с балони. В хода на провежданата операция в периода 1950–1955 г. са подготвени и разпространени над 5 000 000 позиви и листовки с различно политическо, сатирично, религиозно и друго съдържание. Например през 1953 г. основни теми на листовките са създаването на Балканския пакт между Турция, Гърция и Югославия и потушаването на народните бунтове в Източна Германия. В някои позиви се отправят призови дори към офицерите от българските служби за сигурност „да дезертират, за да не ги споleti съдбата на Лаврентий Берия“! След приключването на проекта BGCONVOY психологическите действия срещу режима в България се провеждат в рамките на новите проекти METAPHOR и MEASURE.

В работния дневник на директора на ЦРУ ген. Уолтър Бедел Смит има запис от 6 септември 1951 г., че българинът Димитри А. Димитров, който е трябвало да бъде отстранен (*disposal case*), вече е прехвърлен благополучно в американска военна болница в Панама. Няколко новоразкрити документа на ЦРУ, включително и отчетите по проекта QK STAIR/BG CONVOY, разкриват детайли от историята, останала напълно неизвестна на българската аудитория. Младият

български политически емигрант Димитър Димитров (с кодово име KELLY) е включен в началото на 1951 г. като водещ редактор в екипа на радио „Горянин“, но скоро след това е заподозрян за „двоен агент“ и прекарва известно време в гръцки затвор, където е подложен на разследвания с използване на физическо насилие. Оказва се, че действително е предоставял сведения, но на представителите на съюзното френско разузнаване. След излизане от затвора обаче заплашва, че публично ще разкрие връзките си с ЦРУ, с което се превръща в заплаха за Агенцията. През август спешно е прехвърлен в база на ЦРУ край Франкфурт, а от там в базата на армията на САЩ Форт Клейтън в зоната на Панамския канал. В меморандум от 25 януари 1952 г. Морз Алън от отдела за сигурност в ЦРУ отразява състояла се дискусия за евентуално прилагане върху Димитров на средства с „наркохипноза“ от проекта на ЦРУ ARTICHOKE⁵⁵. На 2 февруари се провежда ново обсъждане с представители на ОРС по случая KELLY, а в началото на март е разрешено използването на петседмична „терапия“ с цел предизвикване на частична амнезия в съзнанието на българина. През 1955 г. Димитров е върнат в Атина, а през 1956 г. е прехвърлен в Съединените щати. Последният му контакт с ЦРУ е през 1960 г., когато отправя молба за финансова подкрепа. Той отново привлича вниманието на Агенцията през 1977 г., когато под името ген. Доналд Доналдсън дава сензационно интервю в Лондон, че може да разкрие поръчителите на убийството на президента Джон Кенеди, като в същото време разправя небивалици за свои лични контакти с няколко президенти на САЩ.

През юли 1954 г. е одобрен последният годишен бюджет за тайната операция BGCONVOY, като е предвидено нейното приключване в средата на следващата година. В последния отчет по хода на този проект се посочва, че той е окончателно прекратен на 30 юни 1955 г., а някои от поставените цели са включени в следващи секретни проекти за България. Обобщаваща оценка за състоянието в страната към момента на прекратяване на проекта се съдържа в разузнавателния анализ „Антикомунистическият съпротивителен потенциал в Китайско-Съветския блок“ през есента на 1955 г.⁵⁶ В документа се посочва:

До 1952 г. Българският национален комитет бе най-влиятелен сред емигрантските организации, но без подкрепата на NCFE неговото влияние намаля. Най-известният български емигрантски политически лидер Г. М. Димитров е неспособен, според нас, да подобри ситуацията. Няма свидетелства, че емиг-

⁵⁵ Проект ARTICHOKE е продължение на проекта BLUEBIRD, а в периода 1953–1964 г. е с ново название MKULTRA и включва използване на наркотични средства, включително LCD, за въздействие върху човешкото съзнание. За пръв път детайли от този проект са разкрити от парламентарната комисия на сенатора Франк Чърч (1975–1976) за разследване дейността на ЦРУ след аферата „Уотъргейт“.

⁵⁶ NARA, RG 263, Entry 29, Box 9 – CIA NIE-10–55, “Anti-Communist Resistance Potential in the Sino-Soviet Bloc”.